

Emek, İdeoloji ve Sanat
Türk Edebiyatında
Toplumcu Gerçekçi Roman (1930-1960)

Yazar
Dr. İlker İşler

ISBN: 978-625-7305-34-1

1. Baskı
Temmuz, 2021 / Ankara

Yayın Sertifika No
46683

Matbaa Sertifika No
46682

 Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 400
Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt

 Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Oğuzlar Mahallesi
1396. Cadde No: 6/A
06520 Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafiker@grafiker.com.tr
Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
KISALTMALAR.....	9
GİRİŞ.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TOPLUMCU GERÇEKÇİ SANAT VE EDEBİYAT ANLAYIŞI: DOĞUŞ- AMAÇLAR- İLKELER

1.1. Eleştirel Gerçekçilikten Toplumcu Gerçekçiliğe Geçişin İdeolojik Yönleri.....	25
1.1.1. Tapınmanın ve Nefretin Ortasında Bir Düşünce: Marksizm.....	27
1.1.2. Bir Üretim Biçimi Olarak “Sanat”.....	30
1.1.3. Marx ile Engels’in Sanat-Edebiyat Yorumları ve Marksist Estetik.....	33
1.1.4. <i>Marx’ın Kayıp Estetiği:</i> Devinim ve Değişimin Avangard Sanata Dokunuşları.....	36
1.1.5. Toplumcu Gerçekçiliğe Doğru İlk Adımlar, Kuramsal Amaçlar ve Edebiyata Yüklenen Sorumluluklar.....	39
1.1.5.1. Bolşevik Parti’nin Emrinde Bir Edebiyat Jargonu: “Emek, Emekçi ve Partizanlık”.....	43
1.1.5.2. Devrimci Romantizm ve Olumlu Tip.....	49
1.1.5.3. Biçim, Toplumcu Gerçekçi Yazın Kuramının İlkeleri ve Genel Özellikleri.....	53

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK EDEBİYATINDA TOPLUMCU GERÇEKÇİLİĞİN DOĞUŞU ve TOPLUMCU GERÇEKÇİ TÜRK ROMANINDA YAPISAL UNSURLAR (1930-1960)

2.1. 1930-1960 Arasında Türkiye’de Toplumsal ve Siyasi Hayat.....	57
2.1.1. Tanzimat Edebiyatı ve Sonrasında Toplumculuk ile Gerçekçiliğin Türk Edebiyatındaki İlk Modern Kıvılcımları.....	65

2.1.1.1. Türk Edebiyatı İçin Yeni Bir Türden Çok Daha Fazlası: Batılı Roman.....	79
2.1.1.2. Nazım Hikmet, "Dergiler", Suat Derviş ve Serteller: Toplumcu Gerçekçi Türk Edebiyatına Giden Adımlar.....	90
2.1.1.3. Toplumcu Gerçekçi Eğilimlerin İlk Romanı: "Çıkrıklar Durunca".....	97
2.1.1.4. "Gonk Vurdu": Kapitalizm'in 1929 Ekonomik Krizi'nin Türk Romanında Yorumlanması.....	106
2.1.2. Toplumcu Gerçekçi Türk Romanında Yapısal Unsurlar.....	110
2.1.2.1. Yazarlar ve Romanları Üzerine: Toplumsal Gerçeklerin ve Toplum Gerçeklerinin 1930'lardan 1960'a İzdüşümleri.....	110
2.1.2.2. İşçiden Memura, Köylüden Soylu Eşkıyaya ve Şehirliye, Gazeteciden Savcıya Olumlu Tip.....	138
2.1.2.3. Derebeyi Benzeri Ağalardan Cumhuriyet'in İlk Burjuva Nüvelerine Olumsuz Tip.....	161
2.1.3. Toplumcu Gerçekçi Türk Romanında "Mekân" Unsurları.....	192
2.1.3.1. Yeni Toplum Yapısının Merkezinde Kent / Şehir ve İstanbul.....	195
2.1.3.2. Cumhuriyet Sanayileşmesinin Lokomotif Anadolu Kent/Şehirleri.....	203
2.1.3.3. Karanlık ile Aydınlığın Savaşında Köy ve Kasaba.....	213
2.1.4. Toplumcu Gerçekçi Türk Romanında "Zaman" Unsuru.....	228
2.1.5. Toplumcu Gerçekçi Türk Romanında Bakış Açısı ve Anlatıcı Unsuru.....	238

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TOPLUMCU GERÇEKÇİ TÜRK ROMANINDA İÇERİK VE İZLEKLER (TEMALAR)

3.1. Kapitalizm'in Olumsuz Sonuçları: Yabancılaşma, Yozlaşma, Sömürü ve Yoksulluk.....	249
3.1.1. Dönem Romanında Emek Sömürüsü.....	252
3.1.2. Cinsel Sömürü: "Mahrem" in Metalaşmasının Sistemli Kötülük Eylemi.....	261

3.1.3. Din Sömürüsü: İnancın Metalaştırılması.....	266
3.1.4. Kapitalizm'in Emekçi Sınıfa ve Toplumun Çoğunluğuna Ödettiği Bir Büyük Bedel: Yoksulluk.....	271
3.1.4.1. Köyde Yoksulluk.....	272
3.1.4.2. Kentte Yoksulluk.....	276
3.1.5. İdeolojik Çıkarımlar: Savaş, Siyaset, Particilik ve Komünizm.....	282
3.1.5.1. Emperyalist Pazar Arayışının İlk Büyük Kavgası: Birinci Dünya Savaşı ve Emperyalist İşgale Direnişin Sembolü: Kurtuluş Savaşı.....	283
3.1.5.2. Birinci Dünya Savaşı'nın Kaçınılmaz Sonucu: İkinci Dünya Savaşı.....	287
3.1.5.3. Demokratikleşmenin Merkezinde Siyaset ve Particilik.....	292
3.1.5.4. Modernitenin Genç ve Haşin Çocuğu: Komünizm.....	304
3.1.6. Romanın Ne İçinde Ne Dışında: Din ve İnanç.....	315
3.1.7. Değer Çıkarımı: Kadın ve Cinsiyet Eşitsizliği.....	325
3.1.8. Aşk-Sevgi ve Emek Sevgisi: Kalbin Yeni Yorumları.....	332
3.1.9. Romanlarda Kara Mizah/İroni: Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz'da Güldürülü Toplum Gerçekleri.....	339

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TOPLUMCU GERÇEKÇİ TÜRK ROMANINDA DİL / ÜSLÛP (ANLATIM) ÖZELLİKLERİ

4.1. Marksizm ve Toplumcu Gerçekçilikte "Dil-Üslûp (Anlatım)" ..	350
4.1.1. Toplumcu Gerçekçi Türk Romanı'nda Yazarların Üslûp Özellikleri.....	354
4.1.2. Sadri Ertem ve Reşat Enis Aygen'de Gazeteci Özellikli Dil / Üslûp.....	355
4.1.3. Sabahattin Ali'de Dil / Üslûp: Doğa Adamının Haşinliğinden Kent İnsanın Nahifliğine.....	361
4.1.4. Kemal Bilbaşar ve Refik Erduran'da Dil / Üslûp.....	364
4.1.5. Cevdet Kudret Solok ve Faik Baysal'da Dil / Üslûp.....	368
4.1.6. Orhan Hançerlioğlu ve Samim Kocagöz'de Dil / Üslûp.....	372
4.1.7. Talip Apaydın, M. Sunullah Arısoy ve Necati Cumalı'da Dil / Üslûp.....	376

4.1.8. Fakir Baykurt'ta Dil ve Üslûp: Burdur Köylüsü Özelinden Anadolu İnsanın Lisan-ı Hâli	381
4.1.9. İlhan Tarus'ta Dil / Üslûp: Hukuk Adamının Dilinden Toplum Gerçekleri	385
4.1.10. Orhan Kemal'de Dil / Üslûp: Hızlı Diyalogların Kısa Cümlelerinden Makine Gücünün Tasvirine	388
4.1.11. Yaşar Kemal'de Dil / Üslûp: Soylu Eşkiyadan Emekçi Köylüye Uzanan Destansı Anlatım	396
4.1.12. Kemal Tahir'de Dil / Üslûp: Meddahî Anlatıcının Dilinden Aristokrat Aydın Düşünsel Diline	403
4.1.13. Aziz Nesin ile Rıfat Ilgaz'da Mizahî Dil / Üslûp	408
4.2. Toplumcu Gerçekçi Türk Romanında Eleştirinin ve Eleştirel Üslubûn Genel Örnekleri	412
4.2.1. Yozlaşma ve Sonuçlarının Eleştirisi	413
4.2.2. Din ve İnanç Eleştirisi	417
4.2.3. Devlet-Bürokrasi-Demokrasi Eleştirisi	420
4.2.4. Köy, Kasaba ve Düzensiz Göçün Eleştirisi	425
4.2.5. Sanata ve Edebiyata Dair Eleştiri	429
6 4.3. Toplumcu Gerçekçi Türk Romanında Ağız ve Şive Tartışmaları	433
4.3.1. Anadolu Ağız Örnekleri	435
4.3.2. Etnik Grupların Ağız Taklidi	439
4.3.3. Köyde Argo, Sövgü Kullanım Örnekleri	442
4.3.4. Kent / Şehir Toplumunda Argo ve Sövgü: Yoksul Çoğunluğun Sorunlarının Dile Yansıması	447
SONUÇ	453
KAYNAKÇA	467
ÖZGEÇMİŞ	496

ÖNSÖZ

Edebiyatın, icra edilen güzel sanatlar içerisinde toplumu en geniş ve net anlatan sanat; romanınsa bu anlatımın merkezindeki tür oluşu, genellikle kabul görmüş bir olgudur. İlgili toplumun kültürü, tarihi, zevkleri, coğrafyası, özetle her şeyi romanın kurgusunda yoğunlabilmektedir. Yoğruluşta gerçeğe yakınlık, toplumun kendisini gördüğü roman aynasındaki netlikle koşut durumdadır.

Edebiyat tarihine ve edebi türlere her dönemde damgasını vurmuş kavramlar, eserlerin oluşumlarını ve etkilerini yönlendirme gücüne sahiptir. Özellikle bilimsel ve teknolojik gelişmelerin geniş tabanlı etkileriyle, son birkaç yüzyılda bu anlamda daha büyük izler bırakan *toplum* ve *gerçek* kavramları, birbiriyle bağlantılı biçimde işlenerek pek çok klasiğin temel harcının ana maddeleri hâlini almıştır. Bu iki kavrama eklenen emek, emekçi kavramlarıyla birlikte *Toplumcu Gerçekçilik*, ilgili geniş tabanda filizlenen ideolojik düşüncenin sanattaki karşılığının keskin örneğidir. Toplumcu gerçekçi romanın Türkiye'deki ilk otuz yıllık görünümünün özgün yönlerine dikkat çekilen bu çalışma; öncelikle kuramla ilgili kavramların yorumlanmalarını, gelişim safhalarını içermektedir. Bunun ardından; toplumcu gerçekçiliğin Türk edebiyatında, romanında görülmeğe başlanması ve 1930-1960 arasında bu kapsamda yazılan romanların yapısal unsurlarının ve izleklerinin, kuramsal unsurlara uygunluğuna göre değerlendirilmelerini içermektedir. Son olarak da romanlardaki dil/üslûp (anlatım) özellikleri, kuramsal ilkelerle ilişkileri bakımından değerlendirilmiştir. Çalışmamızın sonuç bölümünde, *Toplumcu Gerçekçi Türk Romanı*'nın ilk otuz yıllık dönemindeki gelişimiyle ilgili çıkarımlar, edebiyata ve ilgili bilim dallarına yapacağı katkılar belirtilmektedir. 20. Yüzyıl'ın iki kutuplu dünyasında; Marksist sosyalist kutbun edebiyat anlayışı olan toplumcu gerçekçiliğin, Türk edebiyatı ve romanı içerisinde bir kol oluşuna dairliklerini ve kendine özgülüklerini tamamlayıcı örnekler eşliğinde sunan çalışmamızda, ilgili yazarların bu dönemde dikkat çeken romanları, ideolojik unsurları ele alma tarzları değerlendirilerek seçilmiş ve kuramsal ilkeler ışığında çözümlenmiştir.

Dönem ve romanını inceleyen her yazınbilimsel eser, yaratıcısının yolunu aydınlatan ışıklarla anlam kazanmaktadır. Bilime, deneyime ve insan olmaya dair ışıklarıyla yolumu aydınlatan hocalarım Prof. Dr. Fatih ARSLAN'a, Prof. Dr. Tarık ÖZCAN'a, aileme ve eşim Emine İŞLER'e teşekkür ederim.

ŞIRNAK-2021 Dr. İlker İŞLER